

## 21. mai 2022 Åpningstale i Kunstbanken av Kristin Bergaust

Takk til Kunstbanken for at jeg ble invitert til å holde åpningstale her i denne fantastiske utstillingen, det er en stor ære og glede å bli bedt om å snakke om noe som jeg er så opptatt av.

**nabbteeri: *to lose juice***

**Hans Kristian Borchgrevink Hansen: *Småfuglen letter***

**Tone Bjordam: *Morf - transformasjoner i lavlandskap***

Dere er alle kunstnere jeg har fulgt med på fra før av, så å gå tettere inn på de arbeidene dere viser her, kanskje særlig det å tenke over hvordan dette ter seg sammen var interessant og motiverende for meg.

Først og fremst er dette fin kunst i seg selv, den stimulerer sansene og fantasien og gir oss dessuten mye å tenke over som ikke er så opplagt.

Dere trenger ikke meg til å si dette.

Likevel får jeg lyst til å si noe om det å se disse arbeidene sammen i tid og rom. Det gir meg noen tanker om det kunsten kan gjøre for oss akkurat nå i den store naturkrise vi er oppe i. Gjøre, hva mener jeg kunsten gjør eller skal gjøre?

Jeg skal ta noen omveier for å snakke mer om hva kunst kan gjøre. For to uker siden, da jeg snakket om kunst og økologi i en annen utstilling, jeg kalte det sikkert øko-estetikk til og med, var det noen som innvendte: Ja visst, kunst kan jo være med på å illustrere en naturkrise som er vanskelig å fatte gjennom tall og forskningsrapporter, men hvis du virkelig er opptatt av klima og miljø er det vel bedre å engasjere seg i politikken?

Det er ikke så lett å svare på det, men spørsmålet stimulerer og provoserer til å reflektere videre over hva kunstens bidrag er eller kan være.

Kunst sier noe om omgivelsene og vårt samspill med dem, det er ikke nytt. Mange av oss i Norge er glad i kunst fra 1970-tallet: kunst som sa nei til krigen i Vietnam, kunst som avbildet forurensing og naturødeleggelse for å vekke folk til protest. Vi kan tenke på kjente eksempler som Per Kleiva eller Rolf Groven.

Ofte tenker vi at kunst er politisk gjennom å illustrere noe som er problematisk eller ved at den gir uttrykk for en protest eller motstand.

Nyere tenkning om kunst, estetikk og samfunn tar fram andre perspektiver- knytter det politiske til hvordan vi som mennesker posisjonerer oss i forhold til andre levende vesener, til omgivelsene og i møte med prosesser vi ikke kan se eller oppleve med de sansene vi er utstyrt med.

Den europeiske kunsttradisjonen har hatt mennesket i sentrum, først gjennom bilder som lærte oss om religiøse dogmer og forestillinger, vår status og historie, seinere i modernismen om våre følelser eller vår posisjon i en gåtefull tilværelse.

Tenk på bildene vi alle bærer inne i oss:

I renessansen lærte vi å konstruere sentralperspektivet, en gjengivelse av vår oppfatning av rom og avstand. Vi konstruerer verden sett med våre menneskeblikk, fra de to øynene plassert foran i hodeskallen vår.

I romantikken blir naturen noe stort og ufattbart, den får en symbolsk funksjon som i Caspar David Friedrichs maleri fra 1818 *Vandrer over tåkehavet*.

Vi ser en mann bakfra kledd i en kort svart frakk

han ser utover forrevne fjell med tåkedotter som dekker bunnen av landskapet. Han står på toppen og skuer utover landskapet. Naturen i kunsten symbolisere menneskelige sinnsstemninger eller vår tilværelses mysterier.

I Tidemann og Gudes *Brudeferden i Hardanger* er den norske fjorden og det idealiserte landskapet rundt brudefølget i båten storslagne kulisser for menneskelige livsbegivenheter. Jeg elsker denne kunsten, romantikkens nyskapende gjengivelse av naturen eller konstruksjoner av natur for å bygge en verden av opplysning og demokrati. Det kan vi fortsatt oppleve og ha glede av.

Likevel, i vår samtids kunst er det å forskyve menneskets privilegerte plass i et hierarki av livsformer på ulike måter det bidraget jeg blir mest opptatt av.

Hva kan kunst gjøre som er noe annet enn politikk og noe annet enn illustrasjon, også noe annet enn media og aktivisme?

Kunstnere i dag engasjerer seg i omgivelsene og vår tids største utfordringer på andre måter enn gjennom å protestere eller illustrere problemene. **I denne utstillingen gjør kunstnerne oss oppmerksomme på hvordan vi sanser, hvordan vi er til stede i og er i samspill med omgivelsene våre. De utfordrer hvordan vi opplever det vi har rundt oss. De peker mot det vi ikke er så bevisste om i omgivelsene, enten det er mikroorganismer eller lite verdsatte hverdagsgjenstander.**

## Økologi

Begrepet økologi kommer jo fra det greske ordet oikos.

Det betyr noe sånt som en husholdning, et hjem vi deler med flere.

Husholdet består gjerne av ulike levende mennesker, noen levende som ikke er mennesker, men dyr, insekter, planter, sopp eller bakterier. Husholdet omfatter også ikke-levende ting og omgivelser.

Både de levende og ikke-levende har ulik eksistens i tid. Kanskje du vil leve i førti år til, bor i et hus som vil vare i 100 år lenger, mens plastposene i skuffen på kjøkkenet vil det fortsatt finnes rester av om 400 år. Bakteriene i oppvaskkluten kommer og går i sin rytme gjennom døgnet. I husholdningen eller økologien er vi ulike livsformer og eksistenser som står i forbindelse gjennom tid og rom. Slik har det seg at alt henger sammen med alt, som Gro Harlem Brundtland sa da hun hadde ledet arbeidet med å få fram den første FN-rapporten om bærekraft **Vår felles framtid** i 1987.

Arne Næss' økosofi eller dypøkologi fra midt på 1970-tallet fremhevet økologien som en grunnpremiss der mennesket inngår i et samspill med andre vesener i gjensidig avhengighet.

Jeg tenker meg at **nabbteeri** i *to lose juice* bor og arbeider i et Oikos i som både er konkret og forestilt, et hushold der de inviterer oss inn i en tilværelse delt med mange vesener og livsformer. De lar oss få oppleve insektene, muggen og nedbrytingen, veksten og sammenfiltringen i en blanding av dokumentasjon av noe de har funnet, et amalgam av poesi og litteratur som sammen med

mikroorganismer vi ikke kan se bidrar til sammenstillinger i konstruksjoner som de kaller digitalt håndverk. Gjennom kunsten kommuniserer og samarbeider nabbteeri med omgivelsene og lar oss delta i et univers der historiefortellingen drives av et nettverk av perspektiver og interesser. Den amerikanske forfatteren og vitenskapsfilosofen Donna Haraway kaller det making with, samskaping eller Sympoieisis. Hun mener at vi gjennom å samskape med andre vesener og prosesser i naturen, utvikler språk og opplevelsen av at vi er en del av et hele som vi ikke lenger kan bruke og misbruke. Gjennom å bryte ned hierarkiet mellom mennesker og annet levende og omgivelser som vår vitenskap og kultur har bygget på, endrer vi noe. Vi endrer hvilke fortellinger som kan fortelles, hvilke stemmer som kan høres, hvilke spørsmål vi kan stille.

En omsorg og interesse for det vi har rundt oss ser vi i filmen *Småfuglen letter* av **Hans Kristian Borchgrevink Hansen**. Filmen utforsker de nære omgivelsene og gir detaljene og materialene plass i bildene. Han sier han forsøker å gå varsomt fram, ta motivene på alvor og gi dem den oppmerksomheten de fortjener. I objektene vi ser på veggene i rommet, viderefører han denne følsomheten og respekten for materialer, uavhengig av verdi i tradisjonell forstand. Slik blir jeg minnet om professor Helene Illeris fra universitetet i Agder som skriver at **intimitet, solidaritet og sårbarhet** er viktige trekk ved en økologisk bevissthet når vi håndterer omgivelsene våre, tingene våre. Det materielle tilføres en annen respekt og betydning slik Hans Kristian viser oss livet på Ringsveien, som også er en historie om Jakob Weidemann og hans kone Anne Marie og deres liv der. Enten fordi plastposer og knapper kan fortelle historier slik som kunstverk, fotografier og litteratur, eller kanskje vi forstår alt som deler av samme hele?

**Tone Bjordams** arbeid *Seasonal Transitions* (2021) er inspirert av årstidenes overganger fra en tilstand til en annen. Videoen er en del av en serie arbeider om transformasjon som skapes gjennom tilsetningen av blekk og naturlige pigmenter i vann. Arbeidet kan minne oss om romantikkens gjengivelse av naturens omskiftelige drama slik vi har vært inne på før. Det er også noe tidstypisk her: kunsten viser prosesser i naturen som ellers ikke er synlige for oss, ulike væskers egenskaper folder seg ut som vakre komposisjoner som i et abstrahert landskapsmaleri. Tones arbeid med fotografier av lav, viser oss og forstørrer et liv mange av oss har rundt oss, men som vi ikke kan oppleve detaljene i med våre sanser.

Disse kunstverkene sammen gir mye å reflektere over, men ingen påpekninger eller svar på hva vi skal gjøre om det nå er slik at vi vil redde verden. De gir oss åpninger til å medskape, medføle, sanse, undre, være til stede i våre omgivelser med empati, sårbarhet og solidaritet. Heldigvis også med humor og stor skjønnhet, en lettelse

Tidstypisk er det også at kunstverkene inkluderer flere sanser, det er lyd hos alle, men også bevegelse, forestillinger om andre måter å oppleve på, lukt, fukt, atmosfære som bringer opp noe mer enn det konstruerte sentralperspektiviske blikket på naturen og omgivelsene. Å forestille oss det vi ikke kan se, men som likevel foregår rundt oss, å la tingene og materialene tale til oss om fortiden, men også en framtid som finnes i gjenstander som vil vare lenger enn vi gjør. Kanskje dette er det kunsten kan gjøre?

Jeg vil avslutte med å lese noen linjer fra det Donna Haraway skriver i boka *Staying with the Trouble-Making kin with the Chthulucene*

It matters what matters we use to think other matters with;  
it matters what stories we tell to tell other stories with;  
it matters what knots knot knots,  
what thoughts think thoughts, what descriptions describe descriptions, what ties tie ties.  
It matters what stories make worlds, what worlds make stories.

Gratulerer med en utstilling som jeg tenker oppfyller og fyller Haraways ord med mening på en måte som hver av oss kan ta med seg videre. Det kan kunst gjøre for oss.

### Litteraturreferanser

**Illeris, H.:** Intimacy, Solidarity, Fragility. Everyday Objects and Ecological Awareness in Arts and Crafts Education

**Bergaust, K., Silina, D., Smite, R.:** (eds.)(2020): Oslofjord Ecologies. Artistic Research on Social and Environmental Sustainability. Renewable Futures, Issue 3 / Acoustic Space, Volume 18 Oslo/Riga: RIXC

Gratis nedlastbar som pdf på: <http://rixc.org/press/AS.Vol.18-OSLOFJORD-ECOLOGIES-download.pdf>

**Haraway, D.** (2016) Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene. Duke University Press

**Næss, A., & Rothenberg, D.** (1989). Ecology, Community and Lifestyle. Cambridge: Cambridge University Press.

**United Nations.** (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>